

Usollag, neprozkoumaná historie

Počátkem listopadu navštívil Ústav pro studium totalitních režimů Jevgenij Smirnov, ruský novinář ze severouralského města Solikamsk, který se dlouhodobě zabývá výzkumem Gulagu. Toto téma je pro něj součástí dějin vlastního města – v Solikamsku a jeho okolí se totiž od 30. do 50. let nacházel jeden ze sovětských lágrů, tzv. lesní tábor Usollag. Právě z archivu Usollagu se díky Smirnovovi podařilo i v dnešních složitých podmínkách získat dlouho hledaný vězeňský spis jednoho československého občana.

Dle Smirnovových slov se místní obyvatelé s minulostí vyrovnávají jen pomalu, rovněž přístup k dokumentům je složitý. Dostat se k informacím oficiální cestou je těžké, což potvrdil i případ pátrání po výše zmíněném spisu Čechoslováka Mikuláše Végha, kterého zatkly v roce 1940 orgány NKVD. Jeho bratr Ludevít Véghe, dnes třiadvacetiletý, díky týmu badatelů z Česka (mj. z ÚSTR) i z Ruska až po více než půl století zjistil, co se s jeho bratrem vlastně stalo: Mikuláš, který se za války jako Žid pokusil uprchnout před nacismem do SSSR, byl po přechodu maďarsko-sovětských hranic zadržen sovětskými úřady. Následně byl odsouzen na pět let do nápravně pracovního tábora jako „společensky nebezpečný element“. Po téměř ročním pobytu v ukrajinských věznicích ho nakonec poslali na severní Ural, nejprve do Permu, později do zmíněného Solikamsku. Zde v červnu 1942 po měsíci věznění zemřel.

Jak uvedl Jevgenij Smirnov, i díky tomuto příběhu se sám dozvídá něco z historie svého města. Materiály spojené s obdobím, kdy v Solikamsku a jeho okolí fungovaly pracovní tábory, jsou nepřístupné a těžko dohledatelné, historické studie prakticky neexistují, paměť lidí pomalu mizí. *Navíc je to pro mnohé všední, nezajímavá věc*, konstatuje Smirnov.

Až evropská badatelé otevírají tamním zájemcům o solikamské dějiny oči. Sám Smirnov se předtím podílel na odhalování historie vysídlených

Jevgenij Smirnov na setkání s Ludevítem Véghem (vlevo) v Praze

Foto: Jiřina Dvořáková

Lotyšů, kteří byli do Usollagu posláni ve 40. letech. Výpravy z pobaltského státu jezdily na Ural od 60. let, teprve nedávno se však podařilo získat z archivu potřebné spisy. *A předtím jsme o Lotyších nevěděli vůbec nic. Přitom jich zde bylo vězněno na osm set!*

I případ jediného československého občana je však nesmírně důležitý. *Pro Solikamsk je to něco neobyčejného. Lidé se ptají: „Cože, tady byli i Češi?“ A já jim říkám: „Ano, vidíte, že byli, byl i takový případ.“* Pátrání českých badatelů po osudu Mikuláše Véghe, které začalo nálezem jeho vyšetřovacího spisu v užhorodském archivu, pokračovalo kontaktováním ruských institucí a vyvrcholilo cestou do samého Solikamsku, nakonec napomohlo i objevení dějin Usollagu. Během zkoumání Végheva osudu se například vyjasnilo, že záhadná zkratka KOLP (komentantskij lagernyj punkt – v překladu velitelské táborové oddělení), v dokumentech zaznamenaná jako místo jeho úmrtí, bylo jakési „tranzitní vězení“, v bývalém mužském pravoslavném klášteře v centru města.

Podobně průkopnický byl i proces vymáhání sedmdesát let starých údajů od solikamského Vězeňského úřadu. Jeho zdárný výsledek zároveň vypoovídá o zajímavém paradoxu. Původní požadavek jménem Ludevíta Véghe

z loňského roku směřoval k archivu, v němž je spis jeho bratra Mikuláše prokazatelně uložen. Přestože archiv Vězeňského úřadu základní informace nakonec poskytl, kopie spisu předat odmítl s odůvodněním, že se stále jedná o tajné informace! Stejně jako v případě Lotyšů se však spis nakonec podařilo získat prostřednictvím jednoho Smirnova kolegy, který má možnost archivní materiály studovat. I když se prý k otázce Gulagu staví zcela odlišně. *Ještě před třemi lety se na tyhle moje kontakty, na tyhle moje zájmy díval skepticky*, uvádí Smirnov. *Říkal, že není aktuální pátrat po historii staré sedmdesát let, prostě nechápal, k čemu je to dobré.* Přesto nakonec pomohl. A díky jeho ochotě i ochotě novináře Smirnova teď mohou být materiály poskytnuty nejen příbuzným Mikuláše Véghe a českým badatelům, ale i městskému archivu v Solikamsku.

Jevgenij Smirnov pak kopii spisu, v němž jsou uchovány nikdy neodeslané dopisy, které psal zatčený z ukrajinské vazby příbuzným, a záznamy o jeho dalším věznění i o úmrtí, v Praze osobně předal Ludevítu Véghevi. Lze tedy říci, že pátrání po osudu jednoho židovského chlapce, o němž neměl jeho bratr žádnou hodnověrnou informaci od druhé světové války, bylo ukončeno. Po více než sedmdesáti letech, v roce 2014.

Jiřina Dvořáková